

національного університету імені Лесі Українки. 2023. № 2. С. 96–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2023.2.11>

3. Вовк О. П. Лабораторні роботи з геології загальної та історичної (мінерали). Методичні вказівки студентам географічного факультету. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2018. 59 с.

4. Вовк О., Десятник В., Курепа Я. Польова практика з геології : методичні вказівки. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2024. 55 с.

5. Вовк О. Лабораторні роботи з геології загальної та історичної (породи): методичні вказівки. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2024. 28 с.

6. Копилець Є. В., Закалюжний В. М. Геологічна складова зльотів юних туристів-краєзнавців (на прикладі Полтавської області). *Природнича освіта та наука*. 2024. № 4. С. 39-45. DOI <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-4.06>

7. Паранько І. С., Сіворонов А. О., Євтехов В. Д. Загальна геологія : навч. посібник. Кривий Ріг : Мінерал, 2003. 464 с.

8. Свинко Й. М., Сивий М. Я. Геологія. К. : Либідь, 2003. 480 с.

9. Сивий М. Я. Геологія : підручник. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2019. 337 с.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ

В. В. Гнатюк

victoriahnatiuk@ukr.net

*Здолбунівський ліцей № 6 Здолбунівської міської ради Рівненської області,
м. Здолбунів*

С. С. Гнатюк

svetahnatiuk@ukr.net

*Експертно-консультаційний центр розвитку громад і територій
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ*

Краєзнавство у середній та старшій школі переживає наразі непрості часи, адже часу на дослідження рідного краю в межах шкільних курсів географії майже не лишається. Також зменшується кількість позакласних та позашкільних занять, що проводяться безпосередньо у навколишньому середовищі. Причини такого негативного явища різноманітні: небезпека занять та походів через військові дії, скорочення фінансування позашкільця, зменшення кількості фахівців для організації навчання та дозвілля дітей тощо.

Проте значення краєзнавчих досліджень та їх методика може вийти на новий рівень у НУШ. Адже вивчення рідного краю можна використовувати для розвитку вмінь досліджувати навколишній світ, тобто організовувати розвиток в учнів дослідницьких дій, що передбачені «Групою результатів 1» [2; 4].

У статті висвітлюються можливості, які перед нами відкриває краєзнавство для розвитку дослідницьких компетентностей учнів і розглядаються приклади кількох ключових аспектів для таких досліджень [5].

Дослідницькі проєкти з краєзнавства можуть бути не значними за обсягами, не тривалими та стосуватись навіть однієї невеличкої теми. Виконуючи дослідження, учні не обов'язково повинні здійснити масштабний

проект, або відкрити щось нове в рідному краї, – досить здійснити якесь невеличке спостереження чи дослідження.

Всі дослідження, які ми організуємо на подвір'ї школи, в садку, на нашій вулиці чи на прибудинковій території, можна вважати краєзнавчими, адже ми їх здійснюємо для нашого краю.

Як приклад можна запропонувати: визначення висоти сонця над горизонтом, фенологічні спостереження, опис екосистеми у парку міста, спостереження за атмосферними явищами регіону тощо.

Результати досліджень можуть бути представлені у різних формах: реферати, доповіді, звіти, схеми, графіки. Який саме варіант вибрати – слід вирішувати вчителю разом з учнями, враховуючи специфіку завдання.

Краєзнавчі дослідження зазвичай передбачають дослідження природи рідного краю. Але звуження його до вивчення лише об'єктів та явищ фізичної географії є несправедливим. Ці дослідження повинні охоплювати і суспільну географію регіону, тому їх доцільно також використовувати під час вивчення соціально-економічного блоку географії.

Суспільно-краєзнавчі дослідження також повинні бути невеликими за обсягом та нетривалими у часі. Наприклад: дослідити вікову (статеву) структуру жителів під'їзду чи будинку, скласти перелік промислових підприємств міста (громади), описати структуру сільськогосподарських земель поблизу села тощо.

Цікавими для учнів будуть також статистичні краєзнавчі дослідження. Оскільки статистика передбачає обробку та узагальнення цифрового матеріалу, то учні зможуть провести такі дослідження навіть при відсутності можливостей відвідування природних чи соціальних об'єктів регіону. А робота з цифровим (або текстовим) матеріалом відкриє для них нову сторону дослідження, яке можна здійснити за робочим столом.

Особливе значення в статистичних дослідженнях має підбір матеріалу для аналізу. Це мають бути дані, що стосуються міста, села, громади чи району. Для полегшення роботи учням можна конкретизувати завдання, скласти список етапів дослідження, запропонувати схему висновку.

Важливе значення сьогодні у світі відіграють дослідження міст. У багатьох країнах формуються нові концепції містобудування, розробляються та реалізуються нові урбаністичні проекти, що змінюють підходи до оцінки якості життя. Урбаністичні дослідження можна проводити і на найнижчих рівнях вивчати своє місто, його житлові квартали чи окремі вулиці. І цей підхід сміливо можна назвати краєзнавчим. Для дітей такі проекти про власний населений пункт можуть стати початком для реальних глобальних досліджень в урбаністиці.

Урбаністичні краєзнавчі дослідження можуть бути пов'язані з різними аспектами функціонування міста. Можна запропонувати учням дослідити особливості розміщення транспортних зупинок, окремих зон забудови (одноповерхової, багатоповерхової, промислової тощо), вивчати міські трансформації, досліджувати зелені зони чи мапувати повсякденні практики містян [3].

У цих дослідженнях можна поєднувати літературний, картографічний, статистичний та польові методи дослідження (зокрема спостереження).

Окремо хочеться наголосити на використанні комплексних краєзнавчих досліджень, які передбачають поєднання географічних досліджень з історичними, екологічними тощо. Комплексне вивчення території допомагає краще розкрити її особливості та спрямувати фінансові, трудові, управлінські зусилля в правильному напрямку для її інтенсивного розвитку.

Оскільки сучасна освіта спрямована на формування всебічно розвинутої особистості, що орієнтується в різних аспектах розвитку суспільства, то саме на такі дослідження повинні звертати найбільше уваги сучасні педагоги.

Проте до комплексних досліджень варто залучати переважно учнів старших класів, оскільки вони потребують значних зусиль, сформованих дослідницьких навичок та вміння працювати в команді.

Як приклад, для комплексних краєзнавчих досліджень учням можна запропонувати такі теми: історичні назви мікрорайонів міста та їх походження; зелені насадження міста та їх роль у формуванні мікроклімату; створення безбар'єрного простору в межах міської лікарні тощо.

Отже, такі напрямки використання краєзнавства у сучасній школі дозволять залучити її не просто до навчання дітей, а й сприятимуть їх розвитку та формуванню у них необхідних життєвих компетенцій. А оскільки дослідження відбуватимуться в найближчому просторі, то це зробить навчання легшим та доступнішим для всіх учасників процесу [1].

Крім того, варто наголосити, що особливістю краєзнавчих досліджень є їх мінімальна упередженість та, зазвичай, майже повна відсутність матеріалів у інтернет-джерелах. Саме цей факт стимулює самостійну діяльність учнів та мінімізує використання ними ШІ.

Перелік використаних джерел:

1. Добинда І. П., Герасимчук А. А. Роль краєзнавчого принципу у шкільній географічній освіті. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 65, т. 1. С. 46–50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.1.9>

2. Запотоцький С. П., Карпюк Г. І., Гладковський Р. В. та ін. Модельна навчальна програма «Географія. 6–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / Рекомендовано Міністерством освіти і науки України; наказ МОН України від 12.07.2021 № 795 (у редакції наказу МОН України від 11.04.2022 № 324). Київ, 2022.

3. Кононенко О., Гнатюк О. Методи урбаністичних досліджень: навчальний посібник. Київ: Видавець Кравченко Я. О., 2024. 145 с. URL: https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2024/05/metody-urbanistychnyh-doslidzenh_kononenko-gnatyuk.pdf

4. Крамська З. М. Методологічні вимоги щодо реалізації принципу краєзнавства в умовах Нової української школи. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2018. С. 12.

5. Освіта. UA. Методика навчання географії в школі. URL: <https://osvita.ua/school/method/2340>